

fràncic *BRŪNJAN id., derivat de BRŪN 'moreno, BRU'; compareu l'a-al. ant. *brūnen* 'brunyir' i 'emmorenir', neerl. *bruinen*, al. *bräunen* 'emmorenir, endurir assoleiant'. □ 1.ª doc.: 1491, *bronit*; *brunyir*, 1575.

Realment l'únic mot ben corrent en català fins a la fi de l'Edat Mitjana, i més enllà, sembla haver estat FEBRRIR; mot elegant i hauria estat bonic de poder-ne restablir l'ús, però ja no sembla possible. En català hi ha ja del mot present algun exemple rossellonès en el S. xv, però ben lluny de generalitzar-se, i té la forma amb -n- com en llengua d'oc: en un text d'allà, de l'any 1491 notem l'ús de *bronit* per a allò que ha deixat de ser *mat* (de l'InuLC d'Alart el citarem a l'article MAT). Hi ha, però, també «aygua apurada dins un *bronit* bací» en Felip de Malla (tercer quart S. xv); i el derivat *bronidor* ja fi S. xiv en Bernat Metge (*Fort. e Prud.*, 68.11),² i en inventari vigatà de 1492, així com *bronidora* en un altre de 1422 (DAg.). Des de la fi del S. xvi, amb el predomini dels castellans a l'exèrcit reial, tendeix a generalitzar-se *brunyir*, i *febrir* queda antiquat; OPou (*ThPu.*, 182) ens mostra com ja s'estenia a d'altres coses que el que es fa amb les armes i metalls, que era l'ús bàsic: «*brunyir lo paper*: polire, levigare chartam»; per als metalls, 1662, *AlcM*. En castellà el mot *bruñir* estava afermat des d'abans, ja a mj. S. xiii (*Alex.*, *GrConq-Ultr.*). Després, allí el trobem en Villasandino: «el árbol cruzado, e el jaspe *broñido* con el león juntos» (*Canc. de Baena*, n.º 119, *RFE* xv, 371); «di 14 reales por el demudar del anjeo para los santos padres, digo para la encarnación, y *bruñir* y acerar», doc. de Salamanca a. 1531 (*BRÆ* x, 581). En castellà i portuguès degué ser mot importat de França des d'antic, pels compradors d'armes i per cavallers francesos que actuaven a Castella. El fet que en portuguès¹ hagi conservat la -N- intervocàlica (*brunir*) reforça la impressió que en castellà i portuguès ha de ser importació ultrapirinenca; en castellà mateix s'explica així millor la ñ, car fou adaptat a l'equivalència *gruñir* = oc. ant. *gronir* GRUNNIRE i aquesta mena d'alteracions es produeixen més fàcilment en els manlleus.

En occità antic, en canvi, *brunir* «brunir; polir (les métaux)» (*Petit Dict. Provençal-Français*) és mot ben arrelat des dels orígens: «anem-nos-en garnir e adobar, / los elms *brunir* e los asbers brejar [= *bragar* «frotter»], / toshar las lances e los astes dreçar» (per a *toschar* 'polir', veg. Levy, *ZRPb* xv, 545), en *Aigar e Maurin*, v. 429 (*RForsch* xiv, i, 61). És també ben genuí i antic el fr. ant. *brunir* dels mateixos sentits; i d'aquest va passar a l'angl. *to burnish* que ha seguit usual fins avui, per més que ara sigui força menys corrent que *to polish*, però se'n serveixen els autors clàssics de llenguatge més modern i planer: «in the *Spectator* --- he raised his voice against the contempt with which our fine old ballads were regarded, and showed the scoffers that the same gold which, *burnished* and polished, gives luster to the Aeneid and the Odes of Horace, is mingled with the rude dross of 'Chevy Chase', Macaulay (*The Life and Writings of Addison*, p. 66): mot, doncs, més intensiu

i noble —més clàssic— que el seu sinònim.

Com indicà Th. Braune, en els estudis de germanismes, el mot germànic és ben antic: a-al. ant. *brūnen* (< BRŪNJAN) 'emmorenir, abrillantar, polir' (també 'divertir', 'adornar'), frisó orient. *brānen* 'emmorenir', neerl. *bruinen* (*ZRPb* xix, 356, mentre que -ish i fins la posició de la r proven que en anglès és manlleu del francès). El canvi semàntic de 'emmorenir' en 'polir, brunyir' s'explica segurament pel colorit i consistència llustrosos de la pell de la gent colrada pel sol.

DERIV.: *Brunyeta*. *Brunyible*. *Brunyida*. *Brunyidor*. *Brunyidora* [1868, *SLitCosta*; *brunyidura*] id. *Brunyiment*. *Brunyit* (Verdaguer).

¹ Port. *brunir* o *burnir*, Carolina Michaëlis, *KJFRPh* iv, 339. —² «era'l seu païment ten clar, ten llis com un mirall; --- car no pogre ésser pus polit, qui n'hagués passat *bronidor*».

BRUNZIR, onomatopeia que apareix en els dialectes catalans amb diferents variants, BRUM-, BRŪN-, BRUN-, i que en la forma BRUNZ- és comuna al català amb diversos parlars occitans i algun altre de romànic. □ 1.ª doc.: 1695, Lacav.¹ i cançons populars d'aquells anys; *brunyir* S. xvi: «si, doncs, vostra campana ab lo vent *bruny* per sonar», *Canç. Satíric Valencianà*, 301.

Algunes d'aquestes cançons es poden datar amb precisió, del S. xviii, pels esdeveniments que els donen lloc o als quals els apliquen; però com que, tot i éssent diversos aquests, hi ha bocins de text ben semblant, es comprèn que deurien tenir un original comú un poc anterior. «A Barcelona anirem, minyons a sentar-ne plassa; / uniforme portarem per servir al Rey d'Espanya: / espardenya blanca al peu --- / el barret engalonat com a mossos de l'esquadra / ---. Quant serem a Portugal, / sentirem *brunzi* las balas, / alashoras pensarem en nostres pares y mares / --- quan se vingué l'embarcà ---» (cançó de soldats en català oriental, i amb variant rossellonesa), referent a la guerra amb Portugal a mitjan segle xviii (Milà, *Romancerillo*, 91.92); «sentirem *brunzi* las balas: / allavores pensarem en nostres pares i mares» per animar els soldats que el Gral. Ricardos mena a atacar els republicans rossellonesos i francesos l'any 1795 (rec. a l'Espluga de Fr., Milà, *Romillo*, 101.7); «els soldats hi són, / ya 'n *brusen*² las balas, // de balas y fum n'ompliren la sala»: es tracta d'un combat amb els bandolers del Serraller, c. 1780 (id. id., 118.15). *Brusen* per *brunzen* ha de ser forma secundària, però no error de notació, puix que també hi ha *brusenta* (part. act. fem., dos cops, infra) (sí que pot ser que es degui a dissimilació davant la n d'aquestes terminacions).

Consta només en diccs. moderns (no els anteriors a Lacav.), però la unanimitat amb què l'usen els escr. Renaix., des del començament, al Princ. i a Mall., entre ells els més antics, millors i de llenguatge més viu, mostraria ja que és bevent de la tradició viva: «llurs crits, trepig, llambordes y bigues que *brunzeixen*, / a Alcides esperonen, que fuig per l'erm fangós», *Atl.* vi, 54a, «mes del Tronant *brunzenta*, derrocadora, flama /